Lietuvių Krikščioninių Demokratų
Partijos leidinys
№ 33.

LEONO XIII
ENCIKLIKA RERUM NOVARUM

(apie darbininkų klausimą)

Vertė
DR. LEONAS BISTRAS

Lietuvių Spaustuvė „LITUANIA“,
Didž. Smėlių gatvė 13.
KLAIPĖDA
1921

Nihil obstat.

Canonicus C. Paltarokas,

Censor ex officio.

Imprimatur.

Caunae, die 23. Mai 1921 an.

J. Skvireckas, Eppus

Vic. Gen.

No. 1716.

(L. S.)

VERTĒJO ZODIS.

Popežiaus Leono XIII-ojo enciklika (aplinkraštis) apie darbininkų klausimą pasirodė Gegužės m. 15 dieną 1891 m., tai yra, lygiai 30 metų atgal. Nežiūrint, kad jau tiek laiko praėjo, tas raštas nė kiek nenustojo savo reikšmės dar ir šiandieną; priešingai, šių dienų gyvenimas ir didieji pasaulio įvykiai kaip tik patikrino tuos skausmo ir liūdesio žodžius, kuriais tas amžinos atminties Popežius aprašė minių vargus ir nežmoniškus žmonių santikius. Šiandieną, kada visuomenės gyvenimo pamatai sujudėjo ir griūdami gręsia nustumti pražutin visą dabartinę mūsų kultūrą — enciklikos žodžiai yra ypatingai teisingi.

Tas raštas — vadinamas Rerum Novarum del to, kad jis tais žodžiais prasideda — negiali pasėti; viena, kad jis tik su-

traukia[1]) ir aiškiai išreiškia Bažnyčios mokslą tuo klausimu; antra, kad visi Leono XIII išrodinėjimai remiasi žmogaus įgimtimi ir jos dėsniais, kuriuo du dalyku nesimaino. Be to, tas raštas dar ir del to nėra pasenęs; kad ligi šioliai visuomenė tojo seno, kaip pat Bažnyčia, mokslo neišklausė ir užtat tebe serga tame rašte aprašyta liga; mums rodos, kad liga net pablogėjo.

To dėliai Bažnyčios visados teikiamieji ir Leono XIII aiškiai išdėstytieji gydymo patarimai, kaip tik tinka mūsų visuomenei. Mūsų Popežius Benediktas XV aukščiau minėtoje prakalboje kviečia katalikus atsidėjus studijuoti minėtąjį Leono raštą, jį gerai suprasti — kas ne visados yra buvę — ir vykinti paduotąjį mokslą gyvenimai. Užtat, versdami šitą raštą lietuvių kalbon, manome mus darant reikalingą darbą.

---

[1]) Žiūr. Pop. Benedikto kalbą šv. Joachimo sajungos darbininkams. Observatore Romano 20 — V. 1919 m. — paimta iš: Bibliothèque des cercles d'ètudes: L'Encyclique Rerum Novarum, Tourcoing, 1919.

Leono XIII raštas Rerum Novarum yra laiškas į viso pasaulio dvasiškiją ir katalikus; jis nesuskirstytas į atskiras dalis. Bet kadangi raštas yra ilgokas, tai patogumo dėliai suskirstėm jį sulig jo turinio į tris dalis, kurių kiekvieną savo ruoštu padalinome į smulkesnius skyrius, — turinio apžvalgoje visa tai galima matyti.

Versdami taip svarbų raštą, laikėm savo pareiga lyginti mūsų vertimą su to rašto vertimais kitosna prancūzų, vokiečių, lenkų kalbosna, nes Leono XIII raštas lotinų kalba parašytas turi vietų, kurias galima visaip suprasti.

Tas raštas yra moksliniai rašytas; Popiežius visur vartoja nustatytus ir tiksliai apibūdintus mokslo išsireiškimus, kurie ne visados yra lengva tiksliai išversti kiton kalbon. Turėdami omeny tos enciklikos svarbą, stengėmės vartoti kuoartimiausius Leono XIII raštui žodžius, bet taip, kad vertimas kartu būtų prieinamas ir plačiausiai visuomenei.

Šitas raštas versti buvo mums itin malonu. Leonas XIII yra žinomas mokslininkas, poetas, gabus Bažnyčios administratorius ir savo laiku didelis, visų gerbiamas politikas; šitie privalumai anaiptol nekliūdė jam kartu būti ir labai maldingu. Tas didelis Popiežius mokėjo savo šviesų protą nuoširdžiai nulenkti prieš Aukščiausiąjį Protą, visos išminties šaltinį — prieš Dievą. Jis mokėjo būti ir tikrai didelis ir tikrai mažutėlis prieš Tą, Kurs vienas yra tikrai didelis, tikrai išmintingas.

Tas Leono XIII pažymys daro jį labai brangiu mūsų širdžiai; užtat versti jo raštas buvo mums ypač malonu. Jei kas paskaitęs šitą jo raštą įsitikins, katalikų Bažnyčią esant tikrą pavargėlių, visų žmonių motyną, ir pamils ją ir jos matomąją galvą — tą iš Dievo malonės katalikų pasaulį valdantį senelį Romoje, — tai vertėjas bus pilnai patenkintas ir atlygintas už savo darbą. *Dr. L. Bistras.*

Kaunas, 1921 m. gegužės m. 15 d.
Rerum Novarum enciklikos 30 metų sukaktuvių d.

———

Visiems katalikų pasaulio Broliams, Patriarkams, Primams, Arkivyskupams ir Vyskupams, su Šventuoju Sostu malonėje ir vienybėj esantiems,

Popežius Leonas XIII.

Mano pasveikinimas ir apaštališkas palaiminimas Gerbiamiems Broliams!

I. Darbininkų klausimas.

1. Darbininkų padėtis ir jos atsiradimo priežastis.

Atmainų troškimas, kurs jau nuo seno daro pervartas valstybėse, pamažėli turėjo savaime iš politikos parsimesti artimon jai ūkio sritin. Žymus pramonės padidėjimas ir naujos gaminimo priemonės, darbdavių ir darbininkų savitarpio santikių pakitėjimas, neskaitlingos žmonių saujelės nepaprastas pralobimas, o skurdas miniose; darbininkų pasitikėjimas savo gale ir jų

vienybės didėjimas, be to, bendras doros sumenkėjimas — visa tai pagimdė kovą. Tą įtempta domė, kuria šita kova sekama, rodo, kiek svarbos ji turi. Ja užsiima ir mokslo vyrai, ir dalykų žinovų susivažiavimai, ir šiaip žmonių susirinkimai, ir įstatymų leidėjai, ir valdovai taip, jog nerasi dabar kito reikalo, kurs visiems tiek rūpėtų.

Todel, kaip seniau, turėdami omenyje Mums pavestą Bažnyčios reikalą ir visuomenės gerovę, esame parašę jums, Gerbiamieji Broliai, raštų: apie politinę valdžią, apie žmogaus laisvę, apie krikščionišką valstybių sutvarkymą ir kitus panašiais reikalais raštus, kurie Mums rodės reikalingais klaidingoms nuomonėms išsklaidyti, — taip lygiai ir dabar manome tikslinga esant dėliai tų pačių priežasčių tą pat padaryti darbininkų padėties klausimu. Tą dalyką turėjome progos jau nekartą paliesti; tačiau, apaštališkajai priedermei liepiant, atsidėję norime šitame rašte tą klausimą visoj platumoje išgvildenti, kad paaiškėtų pamatiniai dėsniai, kuriais, kaip tiesa ir teisybė reikalauja, turėtų būti rišamas šitas ginčas. Be abejo, sunkus yra tas klausimas išnagrinėti ir ne be pavojaus. Visų pirma, yra sunku nustatyti teises ir priedermes, kuriomis privalėtų būti tvarkomi

santykiai turtuolių ir beturčių, darbdavių ir darbininkų; antra, ir pavojingas yra tas klausimas, kadangi gudrūs nenuoramos, dažnai jį kraipydami, temdo sveiką žmonių nusimanymą ir klastingai kiršina minias. Bet kaip ten nebūtų, aiškiai matome, — ir visi tame sutinka, — kad vargstantiems reikia greit ir sėkmingai padėti, nes žmonių dauguma be kaltės didžiausiame skurde vargsta.

Kai praėjusiu šimtmečiu buvo panaikintos amatininkų draugijos, neįvedus jų vieton kitokių, ir, kai, be to, įstatymų leidėjai bei viešosios įstaigos išsižadėjo krikščioniškosios tikybos, tai palengva gyvenimas paliko darbininkus pačius vienus be globos nežmoniškų darbdavių bei nesuvaldomų konkurentų gobšumui. — Padėtį pasunkino plėšrios palūkanos (usūra vorax), kurios kad ir ne kartą Bažnyčios pasmerktos, betgi kitoj formoje yra imamos nepasotinamų spekuliantų. Be to, dar mažne visa gamyba bei prekyba rados nedaugelio žmonių rankose ir tokiu būdu saujelė perviršpraturtėjusių kapitalistų padarė bemaž tikrais vergais nesuskaitomas rankpelnių minias.

II. Socijalizmas ir jo kritika.

2. Socijalistų tai blogybei pašalinti siūlomos priemonės.

Minėtai blogybei prašalinti socijalistai, sukėlę vargstančiųjų pavydą turtuoliams, tvirtina esą reikalinga panaikinti nuosavybę, sudarant jos vieton iš tų privačių turtų visiems bendrą turtą, kurį valdytų ar valsčių valdybos ar valstybės vyriausybė. Šitokiu būdu padarę bendrais žmonių asmens turtus ir juos lygiai visiems piliečiams dalindami, jie galėsią, sakosi socijalistai, prašalinti šių dienų vargus.

3. Kritika socijalistų programo.

Šitoks klausimo išsprendimas netik neišsklaido ginčo, bet yra ir patiems darbininkams blėdingas; be to, jis yra labai neteisingas, nes skriaudžia teisingus savininkus, iškreipia valstybės pareigų supratimą ir veda net prie visiško valstybių suirimo.

a) Socijalistų mokslas yra blėdingas patiems darbininkams.

Visiems aišku, kad kiekvienas darbininkas, dirbąs pelningą darbą, griebiasi to darbo visų pirma pelno dėliai ir nori jį pats valdyti, kaipo savo nuosavybę. Išnuomodamas savo jėgas bei darbą kitam, jis nori gauti

už tai jojo pragyvenimui reikalingų dalykų, vadinasi, darbininkas nori už savo triūsą ne tik užmokesnio, bet ir teisės jį suvartoti, kaip tinkamas. Reiškia, jeigu jis, mažindamas savo išlaidas, kiek sutaupo ir jeigu jis, norėdamas tikriau tą savo sutaupytąjį skatiką užlaikyti, nusiperka už jį žemės, — tai aišku, kad šitoji žemė yra ne kas kita, tik tas pats darbininko pelnas už darbą, tik jau kitokiame pavidale. Užtat šitaip įsigyta žemė visados ir pasiliks darbininko galėje, lygiai kaip kad užmokesnis už jo darbą yra visados jo. Bet šitoki teisė ir yra teisė turėti nuosavaus nekilnojamo ir kilnojamo turto. Panaikindami gi atskiro žmogaus nuosavybę, socijalistai tik apsunkina visų darbininkų padėtį; nes yra aišku, kad atimdami laisvę valdyti savo turtą, kaip tinkant, socijalistai atima darbininkams visą viltį ir galimybę sau ir savo šeimynai sukrauti turto ir į geresnį gyvenimą prasimušti.

b) Socijalistų mokslas eina prieš teisybę.

Kas dar svarbiau, kad socijalistų priemonė yra aiškiai priešinga teisybei, nes teisė turėti nuosavybės žmogus atsineša su savo įgimtimi. Čia, kaip ir kituose daly-

kuose, žmogus labai skiriasi nuo gyvulių. Gyvuliai nesivaldo laisvai, bet yra vedami dvejopo, įgimto jiems, palinkimo. Vieni palinkimai saugo juos ir tinkamai išvysto jų galę bei jėgas; kiti žadina juose norą veikti ir tąjį norą nustato, — vieni juos ir jųjų gyvybę saugoja; kiti gi visai gyvulio veislei išlaikyti tarnauja. Abu pažymėtu tikslu gyvulys lengvai atsiekia, vartodamas esamus šioj valandoj daiktus; jis vaduojasi vien gyvulišku jausmu ir tuo jausmu pažintais atskirais daiktais, nieko aukštesnio jis trokšti negali. Visai kitokia yra žmogaus įgimtis. Tiesa, žmogus turi visą gyvulio įgimtį ir pertai yra linkęs nemažiau, kaip ir gyvulys, naudotis matomojo gyvenimo malonumais. Bet, kadangi gyvulio įgimtis yra daug menkesnė už visą žmogaus įgimtį ir jos toli gražu neapima, tai jai ir skirta tarnauti žmoguje jojo aukštesnei įgimčiai. Kas mumyse yra kilnaus ir delko žmogus yra žmogumi ir nepasiekiamai atsiskiria nuo gyvulio, tai jojo protas. Ir kadangi jis vienas teturi protą, tad jam turi būti leista ne vien tik naudotis žemės gėrybėmis — jomis visi gyvuliai naudojasi — bet ir turėti pastovios ir nuolatinės teisės valdyti savo gėrybes ir tai ne tik tokias, kurios bevartojant išnyksta, bet ir tokias, kurios vartojamos nenyksta.

Dalykas labiau aiškėja, giliau svarstant patį žmogų. Žmogus savo protu apima nesuskaitomas daiktų daugybes ir jungia dabartį su ateitimi. Budamas po amžinu Dievo įstatymu, Jojo galėje ir rūpestingoj globoje, žmogus, savo žygių viešpats, pats valdo save savo išmanymu, todel ir gali pats pasirinkti, kas jo reikalams tinka ne tik dabarty, bet kas jo išmanymu būsią reikalinga ir ateity. Iš to išeina, kad žmogui būtini ne tik žemės vaisiai, bet ir nuosavi žemė, nes ji pristato žmogui jo ateičiai reikalingų daiktų. Juk kiekvienas žmogus turi reikalų, kurie nuolat pasikartoja ir kurie, šiandien patenkinti, ryt iš naujo prašosi patenkinimo. Užtat prigimtis ir turėjo žmogui duoti ko nors pastovaus ir nenykstančio, iš ko jis galėtų visados tikėtis pagelbos savo reikalams. Bet šitos pagelbos žmogui nieks taip negali nuolatos teikti, kaip kad maitintoja žemė.

Nėra pamato, kad valstybė viską globotų: juk žmogus atsirado pirm valstybės; tad ir pirm, negu valstybė susikūrė, žmogus iš prigimties privalėjo jau turėti teisės užlaikyti savo gyvybę. Atskirų žmonių nuosavybė anaiptol neprieštarauja tam, kad Viešpats Dievas yra davęs žemę visos žmonių giminės naudai; nės tas pasakymas:

Dievas yra davęs žėmę visai žmonių giminei, yra sakomas paprastai ne toj prasmėje, kad jis visus be skirtumo būtų paskyręs jos savininkais, bet toj prasmėj, kad, nepaskyręs jokios žemės dalies atskiram žmogui valdyti, Dievas paliko pačių žmonių triūsui bei jų įstaigoms apibrėžti privačias nuosavybes. Kad ir atskirų žmonių savastis, žemė betgi nenustoja tarnavusi visų naudai, nes nėra žmogaus, kuris galėtų gyventi be žemės vaisių. Kas turto neturi, tas turi galės dirbti; tiesa sakant, darbas yra toji bendra priemonė visiems mūsų reikalams patenkinti. Vienas sunaudoja tą darbą savo laukui išdirbti, kitas-kitokiam uždarbiui; bet ir to darbo naudingumas pareina ne iš kur kitur, kaip tik iš žemės, kurios vaisių gaunama mainais už darbo mokestį.

c) Nuosavybė yra darbo vaisius.

Ir iš kito atžvilgio matom vėl žmonių nuosavybę turint šaknis paties žmogaus įgimtyje. Žemė, tiesa, gausiai teikia visa, kas gyvenimui ir jam tobulinti reikia: bet ji negali to daryti be žmogaus, be jojo rūpestingo darbo. Kada del žemės vaisių bedirbdamas žmogus vartoja savo rankų darbą ir protą, jis tuo pačiu pasisavina tą žemės dalį, kurią pats išdirbo ir kuriai jis

uždeda lyg kokią savo asmens antspaudą. Užtat ir yra visai teisinga, kad ta žemės dalis liktų jo savastimi ir kad nieks neprivalo tos jo teisės jokiu būdu laužyti.

Šitie išrodymai yra taip aiškus, jog stebėtis tegalima, kad su tuo kai-kurie pasenusiųjų nuomonių atgaivintojai nesutinka. Tiesa, jie pripažįsta atskiram žmogui teisės naudotis žeme ir jos vaisiais, bet griežtai užgina žmogų turint teisės būti savininku to žemės sklypo, ant kurio jis sau namą pasistatė arba kurį jis išdirbo. Bet, nepripažindami savasties, jie nemato, kad tuo būdu bus vagiama žmogui jojo pelno už darbą dalis. Ir iš tikrųjų. Laukas protingo žmogaus rankomis išdirbtas įgyja visai kitokių ypatybių: dirvonavusi ir nederlinga žemė virsta našia ir derlinga. Per tai laukas gerėja; tie pagerinimai didumoj lieka paties lauko ypatybėmis ir nuo jo nebeatskiriami. Tai nejaugi būtų teisinga, kad tą lauką, kurį vienas savo prakaitu išdirbo, kitas pasiimtų ir juo naudotųs? Juk kaip išdava yra tos priežasties, kuri ją pagamino, taip lygiai yra teisinga, kad darbo vaisiai yra tų, kurie dirbo. Todel, nė kiek nesirūpindami kai-kurių priešinga nuomone, tik atsidėję paties žmogaus įgimtimi sekdami, visi žmonės pilnai teisingai pamatė pačią

žmogaus įgimtį esant pamatą turtų paskirstimo ir visų amžių papročiu pašventė tą nuosavybės teisę, nes tas už vis geriau tinka žmogaus įgimčiai ir ramiam žmonijos sugyvenimui. Valstybių gi įstatymai, kurie, kuomet jie yra teisingi, įgyja priverčiamos galios iš paties įgimties dėsnio, patvirtina kalbamąją nuosavybės teisę ir ją gina jėga. Tą teisę patvirtino ir Dievo įsakymai, kurie kad ir geisti svetimo turto griežtai draudžia. „Negeisk žmonos tavo artimo, nei namo, nei lauko, nei tarnaitės, nei jaučio, nei asilo, nieko, kas jo yra. *(Dt. 5, 21).*

d) Nuosavybė yra būtinai reikalinga šeimynai.

Svarstant gi šitas žmogaus teises kartu su tomis priedermėmis ir siekiais, kurių uždeda jam jojo šeimyninis gyvenimas, dar labiau aiškėja jų reikalingumas žmogui. Pasirinkdamas sau gyvenimo rūšį, žmogus turi, be abejo, laisvės pasielgti, kaip tinkamas, t. y. ar, eidamas Kristaus patarimu, laikyti amžiną skaistybę, ar vesti. Ir jokie žmonių įstatymai negali žmogui nei atimti tos jam įgimtos teisės, nei varžyti vyriausio moterystės tikslo, paties Dievo pasaulio pradžioje nustatyto. „Veiskites ir dauginkites". *(Gn. I, 28).*

Šit, pamatas šeimynai arba naminei draugijai. Tiesa, tai mažutėlė draugija, bet tikra draugija; ji senesnė už valstybę ir per tai privalo turėti savas teises bei priedermes, kurios nė kiek nepriklausytų nuo valstybės. Todel jei, kaip prirodėm, nuosavybės teisė yra atskiram žmogui įgimta, tai jis privalo jos turėti ir tapdamas šeimos galva; net priešingai, toji teisė tik stiprėja, kai žmogaus asmuo šeimoje lig prasiplečia. Prigimties tvarka griežtai reikalauja, kad šeimos tėvas parūpintų visa, kas gyvybei užlaikyti ir šiaip gyvenimui yra reikalinga tiems, kuriuos jis pagimdė; pati prigimtis įdėjo žmogui noro patiekti savo vaikams visa, kas reikalinga, kad, gyvenimui nevisad tikram esant, jie galėtų dorai gintis nuo skurdo ir vargo; nes jo vaikai tai lyg jojo paties atsikartojimas. Šitą savo priedermę jis teatliks, kai turės nuosavybės ir galės ją palikti vaikams.

Kaip kad valstybė, taip lygiai ir šeima, kaip minėjome, yra tikra draugija ir valdosi savo atskira, būtent, tėvo valdžia. Todėliai šeima turi bent lygių su valstybe teisių, — žinoma, neperžengiant tiesioginio šeimos tikslo užbrėžtų ribų. — rinktis ir vartoti reikalingų priemonių savo sveikatai ir teisėtai laisvei ginti. Pasakėm bent lygių

teisių, nes šeima yra savokoj ir gyvenime pirmesnė negu valstybė, užtat ir jos teisės bei priedermės yra pirmesnės ir žmogaus įgimčiai artimesnės. Jeigu atskiri piliečiai ir šeimos, prisidėdami prie valstybės iš jos turėtų tik nuostolių, o ne naudos, ir savo teisių suvaržymo jųjų gynimo vietoje, tai greičiau reikėtų neapkęsti valstybės, o ne jos norėti.

e) Kada vyriausybė tegali kištis į šeimos reikalus?

Didžiai ir pavojingai klysta, kurie nori, kad vyriausybė savo nuožiūra kištųs į vidujinį šeimos gyvenimą. Žinoma, jei kuri šeima randas didžiausiame skurde ir pati iš tos padėties išbristi nesugeba, tuomet teisinga yra, kad valstybė tokiuose atvejuose padėtų, nes atskiros šeimos juk yra pačios valstybės dalys. Vyriausybė privalo tai daryti ir tuomet, kada šeimoje esti labai mindžiojamos savitarpio teisės, padedant kiekvienam atgauti savo teisių. Tai nereiškia prisisavinti piliečių teises, bet tik jas apginti ir patvirtinti teisinga bei privaloma globa. Bet vyriausybė privalo tuo ir pasitenkinti, nes, peržengdama tas ribas, ji sulaužytų prigimtąją šeimos teisę. Tėvo teisės yra savyje nepanaikinamos ir nė

valstybė negali jų pasisavinti, nes tos teisės, kaip ir žmonių gyvybė, paeina iš vieno šaltinio. „Vaikai yra nelyginant savo tėvų dalis“ ir lyg jųjų asmens išplėtimas. Ir tiksliai kalbant, jie stoja visuomenėn ir valstybėn ne patys betarpiai, bet šeimynai, kurioje gimė, tarpininkaujant. Tos pačios priežasties dėliai, būtent „kad vaikai jau iš prigimties yra tėvų dalis, . . . jie lieka tėvų globoj, kolei jie patys nepradės valdytis savo protu ir savo valia“ *(Šv. Tom. 2. 2. Q. 10, a 12).* Socijalistai tat ardo vidujinį šeimų gyvenimą ir laužo teisybę, jei, pašalinę tėvų globą, paveda valstybei globoti.

Bet be minėtos neteisybės labai aišku, koks sumišimas ir visos tvarkos išardymas turi kilti iš šitokio socijalistų tvarkymo. Sunki ir nepakenčiama piliečių vergovė, savitarpinis pavydas, nepasitenkinimas ir nėsantaika — štai to mokslo vaisius. Atėmus žmogui tai, kas jojo sumanumą bei darbštumą žadina, butinai išseks ir patys turtų šaltiniai. Toji gi lygybė, apie kurią svajoja socijalistai, butų ne kas kita, kaip tik lygus visų žmonių skurdas bei vargas. Iš to viso aišku, kad socijalizmo prasimanymas iš visų nuosavybių padaryti vieną bendrą turtą, reikia griežtai atmesti, nes,

pirma, jis kenkia tiems, kuriems reikia dabar padėti, antra, jis yra priešingas įgimtajai žmogaus teisei ir trečia, jis iškraipo tikrą valstybės priedermių supratimą bei drumščia viešąją ramybę. Todel, norint padėti liaudžiai, reikia pirmiausia laikytis kaipo taisyklės, kad atskirų žmonių nuosavybės yra neliečiamos. Tai pastebėję, išdėstysime, kur reikia ješkoti norimos pagalbos.

III. Tikras darbininkų klausimo išsprendimas.

4. Katalikų Bažnyčios bendradarbiavimas.

a) Be religijos ir Bažnyčios darbininkų klausimas neišrišamas.

Turėdami tam pilnos teisės, Mes drąsiai imamies tai nurodyti, nes svarstomas klausimas yra toks, kad be Tikybos ir Bažnyčios pagelbos negalimas joks lemtas jo išrišimas Kadangi religijos saugojimas ir visų Bažnyčios žinioj esančių priemonių vartojimas yra pirmiausia Mūsų rankose, tai tylėti. šitame reikale reikštų tiek, kaip ir priedermę apleisti.

Žinoma šitoks klausimas reikalauja darbo bei pastangų ir kitų žmonių, būtent, valsty-

bės vadų, darbdavių ir turtuolių, pagaliau ir pačių darbininkų, del kurių čia ginčijamasi. Vistik, nė kiek neabejodami, tvirtiname, kad, pašalinus nuo to darbo Bažnyčią, visos žmonių pastangos liks be vaisių. Ir tikrai Bažnyčia, semdama mokslą iš Evangelijos, gali tuo mokslu tą kovą arba visai sustabdyti, arba, pašalinus žiaurumus, ją bent sušvelninti; toji pat Bažnyčia stengiasi savo dėsniais ne tik šviesti kiekvieno žmogaus protą, bet ir tvarkyti visą gyvenimą bei papročius; toji pat Bažnyčia gerina ir pačių darbo žmonių būvį, steigdama daugelį jiems labai naudingų įstaigų; ji trokšte-trokšta, kad visi luomai, sujungę savo prityrimą ir jėgas, padėtų, kaip galima geriau, išrišti darbininkų klausimą; ji mano, kad tam tikslui atsiekti turi būti leidžiami įstatymai ir naudojama vyriausybės galė, žinoma, užlaikant išmintingą saiką.

b) Bažnyčios mokslas apie žmogų.

Visų pirma reikia pripažinti, kad žmogus turi nešti savo naštą: negalimas yra dalykas musų visuomenėje visus sulyginti. Tiesa, socijalistai žada tai žmonėms; bet kiekviena pastanga, daiktų įgimčiai priešinga, yra bergždžia. Ir tikrai. Jau iš prigimimo žmonės labai skiriasi nuo viens kito daugely

dalykų: ne visi turi vienodų gabumų bei miklumo, ne visi vienodai darbštūs bei sveiki. Del tos žmonių įgimtos nelygybės savaime randasi nelygybė ir turtuose. Bet šitoks skirtumas yra naudingas ir atskiriems žmonėms ir pačiai visuomenei, nes bendrame žmonių gyvenime reikia įvairiausių gabumų įvairiems reikalams bei prievolėms atlikti; kaip tik turtų skirtumas labiausiai ir verčia tas priedermes pildyti. — Nuo rankų darbo žmogus ir prieš nusidėsiant rojuje nebuvo visai liuosas; tik, ką pirma jis būtų daręs su malonumu ir liuosu noru, tą paskiau už savo nuodėmę jį privertė su vargu daryti būtinumas. „Žemė bus prakeikta del tavo pasielgimo: tarp vargų tu iš jos maitinsies per visas savo gyvenimo dienas“ (*Gn. 3, 17*).

Panašiai niekumet ant žemės nepasibaigs ir visi kiti vargai, nes sunkios ir karčios yra nuodėmės pasekmės, kurios turi sekti žmogų ligi jo gyvenimo galui. Taigi kęsti ir vargti žmogus turės visada ir, nors žmonės viską išbandys ir darys, jie jokia jėga, nieku būdu nepajėgs šitų vargų visai pašalinti iš žmonių gyvenimo. Kurie gi skelbiasi, galį tai padaryti, ir prižada vargstančioms minioms jas paliuosuoti nuo skausmų bei vargų ir joms ramų bei nuo-

latos malonų gyvenimą sukurti, tie ištikrųjų tik vilioja ir apgaudinėja žmones, iš ko paskiau kils tik dar didesni vargai. Geriausia tad matyti žmonių gyvenimas toks, koks jis ištikrųjų yra ir kartu ieškoti kitur, kaip sakėm, tinkamos pagelbos tiems vargams sumažinti.

c) Ne kova, tiktai visų luomų sutarimas yra reikalingas žmonių gerovei.

Yra didžiai blogas dalykas tame klausime vaizdintis tuodu luomu pačius savaime esant priešingus vienas antram, lyg kad pati prigimtis būtų skyrusi, kad turtuoliai ir biedinieji žiaurioje kovoj vieni su kitais grumtųsi. Tas yra visai priešinga sveikam žmogaus protui ir tiesai. Kaip tik yra priešingai. Kaip žmogaus kūno dalys viena su kita jungiasi ir iš to kyla tam tikri jų santikiai, simetrija vadinami, taip lygiai ir visuomenei gamta skyrė, kad tuodu luomu draugingai sutaptų su viens antru ir viens antram padėtų išlaikyti visuomenėje lygsvarą. Vienas yra būtinai reikalingas kito: nei kapitalistas be darbo, nei darbas be kapitalo negali būti. Sutarimas gimdo gražių dalykų ir tvarką, gi iš nuolatinės kovos neišvengiamai kyla netvarka ir didžiausis žiaurumas. Tai kovai sustabdyti

ir net jos šaknims pakirsti krikščioniškos priemonės turi stebėtinos ir visokaropos galės

d) Darbininkų ir darbdavių priedermės.

Visų pirma visos religijos tiesos, kurių globėja ir aiškintoja yra pati Bažnyčia, labai gali sutaikinti ir suvienyti turtuolius ir biedinuosius, butent, primindama abiem luomam jų savitarpio priedermes, o ypač tas priedermes, kurios iš teisybės seka. Iš tų jų priedermių darbininkus ir biedinuosius liečia šitos: pilnai ir ištikimai atidirbti tą, kas pasižadėta laisvu noru ir teisinga sutartimi; darbdavio neskausti; nei jam pačiam, nei jojo turtams nekenkti. Ginant savo reikalus susilaikyti nuo prievartos ir niekumet nekelti maišto, nesusidėti su nedorėliais, kurie tyčiomis daro didelių be jokio saiko prižadų, nes iš to kyla tik bereikalingas užsivylimas ir turtų sunaikinimas. — Turtuolai gi ir darbdaviai privalo: nelaikyti darbininkų vergų vietoj, gerbti juose aukštą jųjų o krikščionybės dar paaukstintą žmogaus vertė, — to reikalauja teisybė. Ir sveikas žmonių protas ir krikščioniškoji filozofija mokina, kad sunkus rankų darbas ne tik nežemina žmogaus, bet dargi jį aukština, nes tas

darbas yra dora priemonė savo gyvybei palaikyti. Bet užtat yra gėda ir nežmoniškumas naudoti žmones, kaip daiktus, kad tik pralobus, ir tik tiek juos tevertinti, kiek jų darbo jėga gali duoti naudos. Krikščionybė liepia, be to, dar atsižiurėti į darbininkų religijos bei sielos reikalus. Todel darbdaviai privalo rūpintis, kad darbininkas būtų laisvas nuo darbo tinkamu religijos pareigoms atlikti laiku. Jie privalo prašalinti nuo darbininkų paleistuvybės pavojų ir šiaip visas pagundas į blogą ir jokiu būdu ne trukdyti jiems savo šeimynos reikalais rūpintis bei nevaržyti jų pastangų taupyti. Lygiai nevalia apkrauti darbu daugiau, negu jų sveikata pakelia, nė duoti tokio darbo, kurs netinka dirbančio amžiui ar jo lyčiai. Bet visų didžiausia darbdavių priedermė tai duoti kiekvienam, kas jam teisingai pridera gauti. Žinoma, nustatant teisingo atlyginimo saiką, reikia atsižvelgti į daugelį aplinkybių; bet aplamai turtuoliai bei darbdaviai lai žino, kad nei Dievo įsakymai, nei žmonių įstatymai neleidžia spausti reikalaujančių ir vargstančių savo naudos dėliai ir naudotis jų vargais savo pralobimui. Nusukti gi prideramo atlyginimo — tai sunkiausias nusikaltimas, kurs šaukia dangaus keršto.

„Štai jūsų darbininkų ... užmokesnis, kurs jūsų užturėtas yra, šaukia; ir jų šauksmas pasiekė kareivijų Viešpaties ausis“ *(Jok. 5, 4.)* Pagaliau turtuoliai turi stropiai vengti, kad nei prievarta, nei suktybėmis, nei visokiomis kitomis spekuliacijos priemonėmis neatimtų iš biedinų to, ką jie yra susitaupę, tuo labiau, kad jie neganėtinai teapginti nuo skriaudų ir neteisybės; jų nuosavybė juo ji menkesnė, tuo nepaliečiamesnė būti privalo.

e) Religijos ir artimo meilės svarba tam klausimui išrišti.

Vykinant vien šituos dėsnius, būtų galima prašalinti šio ginčo priežastis ir opumas. Bet Bažnyčia, Kristaus ir Jo mokslo vedama, siekia aukščiau: mokydama kilnesnių dalykų, ji nori priartinti prie viens antro tuodu luomu ir surišti juos tikru prieteliškumu. — Negalime šio gyvenimo dalykų pilnai suprasti ir teisingai jų įvertinti, jei nieko nežinome apie kitą, amžinąjį gyvenimą; atmetus amžinastį, palengva žutų visas tikros doros supratimas ir visas šitas regimas pasaulis virstų žmogui neprieinama paslaptimi. Kad, palikę šį pasaulį, mes iš tikrųjų gyvensim dar kitame, — tai tiesa, kurią žmonės patys pažino; be to, toji tiesa yra krikščionybės dogma, kuria pirmiausia, kaipo

savo pamatu, remiasi visa religija ir jos sutvarkymas. Dievas sutvėrė žmogų ne šiam praeinamam, menkam gyvenimui, tik amžinajam — danguje; tad ir žemė yra tik ištremimo, o ne nuolatinio gyvenimo vieta. Turtų bei kitokių daiktų, gėrybėmis vadinamų, galima gausiai turėti ar jų visai stigti — tai neturi reikšmės amžinajai laimei pasiekti; bet užtat didžiausios reikšmės turi tas, kaip jie yra vartojami. Gausingiausiais savo mirties nuopelnais Viešpats Kristus anaiptol nepašalino visų tų kartumų, iš kuriu visas mūsų gyvenimas ant žemės lyg auste — nuaustas; bet tik pavertė juos dorinimos akstinais ir amžinų nuopelnų šaltiniais; ir todel niekas žmonių negali siekti amžino užmokesnio, kas neina krūvinais Jėzaus Kristaus takais. „Jei draug kentėsime, draug ir karaliausime". *(2. Tim. 2, 12.)* Prisiėmęs laisvu noru kęsti visus vargus bei kančias Viešpats Jėzus stebuklingai sušvelnino kančių ir vargų smarkumą; nes ne tik savo pavyzdžiu, bet ir pažadu duoti mums savo malonės ir amžino užmokesnio Kristus palengvino mums išvargti savo skausmus. „Nes dabartinis mūsų vargas, kurs yra trumpas ir lengvas, padaro prakilniausią, amžiną, visa perviršijančią mumyse šlovę" *(2. Cor. 4, 17.)* Užtat Baž-

nyčia ir perspėja visus pasiturinčius, kad turtai nepaliuosuoja nuo skausmų ir ne tik nepadeda amžinajai laimei pelnytis, bet greičiau jai kenkia (*Mat. 19, 23, 24*); kad turtuoliai turi drebėti, girdėdami Kristaus nepaprastus grąsinimus (*Luk. 6, 24, 25*) ir kad reikės kada nors duoti Dievui labai sunkią atskaitomybę iš turtų vartojimo. Yra puikiausis ir didelės svarbos mokslas, kaip vartoti turtus; jį neaiškiai ir tik jojo pradžią nors jau ir filozofija skelbė, vienok tik Bažnyčia paskelbė, tobulai jį užbaigus, ir paliepė, kad tas mokslas ne tik būtų žinomas, bet ir vykinamas. Pamatas šito mokslo yra tas, kad jis skiria teisingą turtų turėjimą nuo jųjų teisingo vartojimo. Turėti savo atskiros nuosavybės, kaip matėm, yra įgimta žmogaus teisė, o taja teise naudoties yra ne tik leista, bet ir būtinai reikalinga, ypač visuomenėje gyvenant. „Žmogui leista turėti savo nuosavybės. Tas yra ir būtinai reikalinga žmogaus gyvenimui“. (*Šv. Tom. 2. 2. Q. 66, a 2*). Bet klausiant kaip privalo būti vartojami turtai, Bažnyčia, nė kiek nedvejodama, atsako šv. Tomo Akv. žodžiais: „Šituo atžvilgiu žmogus neprivalo laikyti turtų, kaipo savo nuosavybės, bet laikyti juos visiems bendrais, būtent, kad lengvai jais galėtų pasi-

dalinti su kitais, kuomet jie vargsta. Todel Apaštalas ir sako: šio pasaulio turtingiesiems įsakyk . . . noriai duoti, pasidalinti". (2. 2. Q. 66 a 2.) Žinoma, niekas neverčiamas kitiems duoti to, kas būtinai jam pačiam, ar šeimai yra reikalinga; net nėra priverstas atiduoti tai, ko reikalingas savo paties asmeniui tinkamai išlaikyti, „nes nieks negali būti verčiamas gyventi neatatinkamai" (2. 2. Q. 32 a 6). Bet jeigu yra patenkinta, ko pragyvenimas ir padorumas reikalauja, randasi priedermė šelpti vargšus iš to, kas lieka. „Iš to, kas lieka, duokite išmaldos" (*Luk. 11, 41*). Išskyrus didžiausį reikalą, tai daryti ne teisingumo, bet krikščioniškos meilės priedermė, kurios reikalauti per teismą, žinoma, nėra teisinga. Bet žmonių įstatus ir jų sprendimus viršija musų Viešpaties Jėzaus Kristaus įstatymas ir sprendimas. Jis gi įvairiausiais budais remia paprotį gausingai davinėti vargšams: „laimingiau yra duoti, nekaip imti". (*Akt. 20, 35*). Užtat duotą, ar atsakytą bėdiniems pašalpą Kristus laikys lyg Jam pačiam suteikta, ar atsakyta. „Tiek, kiek padarėte vienam iš tų mažiausių mano brolių, man padarėte". (*Mt. 25, 40.*) Iš to viso šitokia išvada: kas iš Dievo malonės yra gavęs daugiau

gėrybių, ar tai kūno ir sielos ypatybių, ar tai šiaip jau turtų — tas yra jų gavęs netik sau išsitobulinti, bet nelyginant, kaip koks Dievo skirtas užvaizda, lai lygiai jų vartoja ir kitų naudai. „Turįs daug proto težiūri, kad jojo neslėptų; turįs gausiai turtų, lai žiuri, kad nenustotų gailestingumo darbų dirbęs; mokąs valdyti tegu labai rupinasi savo mokėjimą sunaudoti artimo reikalams ir naudai". (*S. Greg. Magn. In Evang. hom. 9. n 7*).

Bėdinuosius gi Bažnyčia mokina, kad neturtas nėra Dievo akyse pažeminimu ir kad nereikia gėdintis sunkiu darbu savo pragyvenimui užsidirbti. Tąpat patvirtino savo gyvenimu musų Viešpats Jėzus Kristus, kurs žmonėms atpirkti, „būdamas turtingas pasidarė beturčiu", (*2 Kor. 8, 9*) budamas Dievo sūnus ir pats Dievas, nesidrovėjo būti laikomas dailidės sunumi ir net neatsisakė didesnės savo gyvenimo dalies praleisti dailidės darbuose. „Ar gi jis ne dailidė, Marijos sūnus" (*Mk. 6, 3*). Žiurint į tą Dieviškąjį pavyzdį, lengviau yra suprasti tikrą žmogaus vertę bei kilnumą esant geruose darbuose, t. y. dorybėje; dorybė gi yra visų žmonių bendra gėrybė; ji lygiai prieinama žemiausiems ir aukščiausiems, turtingiesiems ir vargšams,

ir tik už dorybes bei gerus darbus, vistiek kas jų turės, tegaus užmokesnio laimingoje amžinybėje. Kaip tik Dievas rodosi maloningesnis vargšams: juk biedinuosius vadina palaimintais (*Mt 5, 3*: palaiminti neturtėliai dvasia): Jis meilingai kviečia prie savęs, norėdamas paguosti visus, kurie vargsta ir liusta [1]); mažuosius ir neteisingai kenčiančius jis ypatingai myli; tai žinodami turtuoliai nesididžiuos, vargšai nebus tokie nusiminę; vieni raginami buti labdaringais, kiti kukliais. Tuo budu lengvai mažėja puikybės gimdomas skirtumas tarp šių abiejų luomų, o padavus viens kitam draugingas rankas, bus nesunku sujungti abiejų luomų siekimus.

Jeigu jie pilnai klausys krikščioniškų įsakymų, tai tas draugiškumas virs tikra brolių meile. Tuomet visi pajus ir supras visus žmones esant vieno tėvo, Dievo, sutvertus ir turint vieną bendra tikslą, kurs yra pats Dievas, kursai vienas tegal suteikti ir Angelams ir žmonėms pilnos laimės; supras, kad kiekvienas žmogus yra Jėzaus nuopelnais atpirktas bei į Dievo sunaus garbę pakeltas, jog neišvengiama brolybė

---

[1]) Mt. 11, 28: Eikite pas mane visi, kurie vargstat ir esat apsunkinti, o aš jus atgaivinsiu.

jungia visus su vienas kitu ir su mūsų Viešpačiu Kristum, Kurs už tai ir vadinamas „pirmgimiu tarp daugelio brolių" (*Rom. 8. 29*). Visos gėrybės lygiai, kaip ir Dievo malonės, yra duotos bendrai visų žmonių naudai ir nieks, nebent jis bus to vertas, nebus atstumtas nuo dangaus laimės. „Jei esame vaikai, esame ir tėvainiai: tėvainiai Dievo ir draugtėvainiai Kristaus" (*Rom. 8. 17.*)

Šit kokios yra priedermės ir teisės, kurių mokina krikščioniškoji filozofija. Ar gi ne aišku, kad visos kovos trumpiausiu laiku nurimtų, jeigu tas mokslas įvyktų žmonių gyvenime. . . .

f) Bažnyčios geri darbai

Bažnyčia nesitenkina nurodžiusi gydymo priemones, bet ir pati jas vartoja. Ji visa savo galia stengiasi apšviesti žmones savo mokslu ir sulig jo išauklėti juos; Ji stengiasi gaivinančius to moklso syvus teikti žmonėms, kaip galima, plačiau per savo vyskupų ir kunigų darbus. Bažnyčiai rupi prasiskverbti į žmonių sielas ir palenkti jų valią, kad jie rodžiai klausytų Dievo įsakymų ir jais save tvarkytų. Ir kaip tik šiame svarbiausiame pirmos eilės reikale — nes nuo jo pareina viso šito klausimo išrišimas — viena Bažnyčia daugiausiai padaryti tegali.

Nes tos priemonės, kurias ji vartoja žmonių širdžiai pasiekti, Bažnyčiai kaip tik tam reikalui pats Viešpats Kristus davė ir todel jos turi dieviškos galios. Tik vienos šitos priemonės tepajėgia pasiekti slapčiausius širdies kampelius ir žmogų palenkti, kad pildytų savo priedermes, valdytų savo geidulius, kad Dievą ir artimą karščiausiai mylėtų ir drąsiai sunkenybes nugalėtų, kurios dorybei kelią pastoja. -- Kad įsitikinus, užtenka biskį prisiminti senovės pavyzdžių. Čia minime tik atsitikimus ir dalykus, kurių nieks neužginčija; būtent, pirma, kad pilietinis žmonių gyvenimas tapo iš pamatų atnaujintas per krikščionybę; antra, kad per tą atnaujinimą žmonija netik žymiai paėjo pirmyn, bet ir sugryžo nuo žlugimo į gyvybę ir pasiekė tokios tobulybės, jog didesnės už ją nebuvo nei pirmiau nei ateityje nebus; trečia, kad visų šitų gerybių šaltinis ir tikslas yra Jėzus Kristus: kaip viskas yra kilę iš jo, taip turi prie jo ir gryžti. Kada žmonijoj įsigalėjo Evangėlijos mokslas ir pasaulis pažino didžiasią Dievo Žodžio įsikūnijimo bei žmonių atpirkimo paslaptį, tada Kristaus dvasia apėmė valstybes ir jas pripildė savo mokslu, įsakymais ir dėsniais. Užtat jei šiandie reikia mūsų visuomenė gydyti, tai ji tik prie

krikščioniškojo gyvenimo ir krikščionybės dėsnių gryždama teišgys. Yrstančioms draugijoms labai teisingai patariama atsižiūrėti į tas pradžias, iš kurių kiekviena kilo, nes kiekvienos draugijos tobulumo pamatas — tai stengtis dirbti ir atsiekti tas tikslas, kurio dėliai ji tapo įsteigta, — žodžiu, kad draugijos pastangas bei krypsnį privalo gimdyti toji pati priežastis, kuri ir tą draugiją pagimdė. Todėl nukrypti nuo pirmykščio tikslo reiškia žlūgti, gryžti prie jo — pagyti. Kas čia pasakyta apie visą valstybę, lygiai taikome ir tam piliečių luomui, kursai savo pragyvenimą darbu užsidirba ir kurs yra valstybėje skaitlingiausias.

Bet nereikia manyti, kad Bažnyčia, sielų išganimu besirūpindama, užmiršta visa, kas liečia šį žmonių gyvenimą. — Jai ypač rūpi darbo žmonės, kad juos iš tų jų vargų išvadavus ir kad jie susilauktų geresnio gyvenimo. Tam tikslui atsiekti Bažnyčia ne maža daro jau tuo, kad ragina ir mokina dorybių. Krikščioniški papročiai, kur jie pilnai laikomi dalinai jau pačios vienos savaime didina žmonių gerovę, nes sutaiko žmones su Dievu, visų gėrybių pradžia ir šaltiniu; jos suvaldo žmonių gobšumą ir mėgasčių geismą; tos dvi ydos yra baisiausios mūsų gyvenimo ligos,

nes dažnai padaro nelaimingą ir turtingiausį žmogų; *) dorybės išmokina žmogų tenkintis sveiku valgiu ir gyvenimu, papildant savo įeigas taupūmu ir vengiant visų tų ydų, kurios praūžia ir didžiausius turtus bei gražius ūkius. Be to, vargšams padėti Bažnyčia kuria įvairių įstaigų, jos nuomone, tinkančių darbo žmonių vargui palengvinti. Tais savo labdarybės darbais Bažnyčia taip pasižymėjo, kad už tai ją giria ir jos priešai. — Pirmuosiuose krikščionyse artimo meilė buvo taip stipri, kad labai dažnai pasiturintys išsižadėdavo savo turtų vargstančiųjų naudai, taip jog nebuvo tarp jų nė vieno stokojančio (Ap. D. 4, 34). Diakonai, kuriuos kaip tik tam reikalui ir šventino, turėjo apaštalų jiems uždėtą pareigą kasdien dalyti pašalpos. Pats apaštalas Povilas, kad ir labai užimtas visų Bažnyčių reikalais, nei kiek nedvejodamas darydavo sunkias keliones, kad pats galėtų sušelpti reikalaujančius krikščionius. Tertulijonas vadina tuos pinigus, kuriuos krikščionys laisvu noru kiekvienoj sueigoje sumesdavo, meilės rinkliavomis, nes „iš jų buvo užlaikomi ir pakasami elgėtos, palikę be ištekliaus ir be tėvų vaikai,

*) „Visų piktumų šaknis yra godulystė". 1. Tim. 6, 10.

pasenusieji tarnai ir jūroj nuo audros nukentėjusieji" (*Apol. cap. 39*).

Iš to palengva susidėjo ir turtų, kuriuos kaipo biedinųjų nuosavybę Bažnyčia saugojo su tikybiniu rūpesčiu. Bažnyčia net ir pati, pergalėdama savo drovumą prašyti, rinko aukų tiems vargšams šelpti. Būdama bendra turtuolių ir vargšų motyna, Bažnyčia nepaprastai sukėlė artimo meilę žmonėse, steigė vienuolynus ir daug kitokių naudingų draugijų, kad jų pagalba visų rūšių vargstą žmonės galėtų rasti paguodos. Tiesa, šiandieną, kaip tai darė kitados pagonys, Bažnyčiai daroma priekaištų del tos taip kilnios meilės ir jos vieton norima valstybės įstatymais nustatyto globojimo. Bet nėra tokių priemonių, kurios galėtų pavaduoti krikščionišką meilę, visa atiduodančią kitų naudai. Ir tik viena Bažnyčia tos galės teturi, nes ji tik iš švenčiausios Jėzaus Kristaus širdies teplaukia; užtat labai atitolsta nuo Kristaus tas, kurs nuo Bažnyčios atsiskiria.

5. Vyriausybės bendradarbiavimas.

a) Valstybės užduotis rūpintis visų piliečių ir ypač darbo žmonių gerove.

Negali būti dvejojimo, kad kalbamam tikslui pasiekti reikalingos yra ir žmonėms

prieinamos priemonės. Reikia būtinai, kad visi, kuriuos tas reikalas liečia, atatinkamai prisidėtų tam klausimui išrišti. Toks bendras darbas turi kai-kurio panašumo su Dievo Apvaizda, valdančia pasaulį; matome, kad, nuo kelių priežasčių priklausą įvykiai, paprastai kyla iš tų priežasčių sutartingo veikimo.

Reikia tat ištirti, kokios pagalbos galima tikėtis iš vyriausybės. Čia mes manom ne apie tokią vyriausybę, kuri yra dabar vienoje ar kitoje šalyje, bet apie vyriausybę, kurios reikalauja ir tiesus žmogaus protas bei jo įgimtis ir Dievo išminties pamokinimai, kuriuos mes išdėstėm aplinkrašty apie krikščionišką valstybių sutvarkymą. Valstybės vedėjai privalo visų pirma padėti reikalui bendrai visais įstatymais bei įstaigomis, būtent, taip valdydami, kad valstybės bei atskirų žmonių gerovė savaime plėtotūs iš paties valstybės sutvarkymo ir valdymo. Tai yra politinės išminties uždavinys ir tikra valdytojų pareiga. Daugiausia prie valstybių gerovės prisideda piliečių padorumas, tvarkingos ir geros šeimynos, religijos ir teisingumo gerbimas, teisingas ir tinkamas visuomenės pareigų padalinimas, pramonės ir prekybos patobulėjimas, žemės ūkio pagerėjimas ir

tolygių dalykų kėlimas; visi šitie reikalai juo labiau esti tobulinami, tuo piliečiams darosi geriau ir laimingiau gyventi. Minėtų priemonių pagelba valstybės valdytojai gali kaip kitiems, taip ir vargšų gyvenimui daug gero padaryti. Šitaip daryti jie turi pilniausios teisės ir nieks negali jų kaltinti, buk jie, esą, bereikalingai kišasi; nes rūpintis visų gerove yra tiesioginė valstybės pareiga. Ir juo daugiau bus naudos iš to bendro rūpinimos, tuo mažiau tereikės ieškoti atskirų priemonių darbininkų gerovei kelti.

Beto, siekiant dalyko giliau, reikia atsiminti, kad valstybės esimo tikslas yra vienas ir bendras kaip didiesiems, taip ir mažiesiems. Beturčiai yra iš prigimties lygia teise kaip ir turtingieji piliečiai t. y. tikros gyvos dalys, iš kurių, šeimoms tarpininkaujant, susidaro valstybės kūnas, nekalbant jau apie tai, kad kiekviename mieste yra žymi jų dauguma. Kadangi būtų didžiausia nesąmonė viena piliečių dalimi tesirūpinant, kitą visai užmiršti, tad išeina, kad vyriausybė privalo imtis reikalingų priemonių vargšų reikalams ir gerovei apginti; to nedarant, bus mindžiojama teisybė, kuri liepia kiekvienam duoti, kas yra jo. Išmintingai tuo reikalu sako šv. Tomas: „kaip

kad dalis ir visuma yra tūlu žvilgsniu tas pats dalykas, taip lygiai ir tas, kas priklauso visumai, yra tam tikru žvilgsniu ir dalies“ (2. 2, Q. 6 I a I a d 2). Todel pirmutinė iš visų skaitlingų ir nelengvių gerų valdytojų pareigų — tai rūpintis lygiai visais piliečiais, užlaikant taip vadinamą „skirstomąją“ teisybę. Kad ir visi be skirtumo piliečiai privalo prisidėti prie bendros gerovės, iš ko savaime tenka naudos ir kiekvienam atskiram piliečiui, tai vistiek lygiai ir vienodai visi to daryti nėkaip negali. Kaip nesimainytų valdymo būdai, visados bus skirtumų piliečių tarpe, nes be to jokia visuomenė nei gyvuoti, nei negali būti suprasta. Būtinai reikalinga todel, kad kaikurie pašvęstų save valstybės reikalams, kad kiti įstatymus leistų, treti teistų, kad pagaliau būtų ir tokių, kurie mokėtų ir būtų įgalioti vesti miestų reikalus, rūpintis krašto apsauga. Aišku visiems, kad visi šitie žmonės turi pirmenybės ir kad bent tautoj jie [illegible]lo būti laikomi pagarboj, nes jie dirba visųpirma ir tiesioginiai visuomenės labui. Kitaip tie, kurie dirba kokį nors pramonės darbą, — jie ne taip betarpiai ir ne tiek, kaip kad anie, prie visuomenės gerovės teprisideda; bet, žinoma, ir jie labai daug naudos visuomenei atneša, kad ir ne tokiu

tiesioginiu būdu. Kadangi visuomenės labas privalo būti toks, kad, jo pasiekę žmonės, taptų geresniais. tai suprantamas dalykas, jog tas labas turi glūdėti ypač visuomenės doringume. Vistik gerai sutvarkytoje valstybėj visokių gėrybių perteklius yra būtinas; „juos vartoti yra reikalinga dorybei" (S. Thom. De. reg. princip. Ic. I 5). Šitoms gi gerybėms gaminti yra ypač vaisingas ir būtinas darbininkų darbas, vistiek ar jie laukuose, ar fabrikuose darbuojasi. Toje srity jų darbo vaisingumas yra tokis, kad, tiesa pasakius, valstybių turtai ne iš kitur, kaip tik iš darbininkų darbo kyla. Todėl yra teisinga, kad vyriausybė rūpintųs darbininko gerove, kad už tą visuomenei naudingą darbą ir jis turėtų ką nors, kad geroj pastogėje, aprėdytas ir sveikas jis lengviau gyvenimą pragyventų. Iš čia išeina, kad reikia remti viską, kas tik gali būti naudinga darbininkų būviui. Šitoks besirūpinimas netik niekam nepakenks, bet priešingai, bus visiems naudingas, nes valstybei yra labai svarbu, kad nevargtų tie, kurie gamina taip reikalingų daiktų.

Valstybė neprivalo, kaip jau sakėm, paglausti nei piliečio, nei šeimos; yra teisinga, kad ir atskiram žmogui ir šeimai būtų leista liuosai veikti savo nusimanymu, kol jie ne-

daro skriaudos nei visuomenei, nei atskiram žmogui. Bet gi vyriausybė privalo daboti, kad ir visuomenė ir jos dalys būtų apsaugojamos. Ji privalo rūpintis visa visuomene, nes prigimtis pavedė ją globoti vyriausiajai krašto valdžiai, taip, jog visuomenės gerovė yra netik vyriausias valdžios dėsnis, bet ir vienintėlė vyriausybės esimo priežastis ir prasmė. Vyriausybė privalo rūpintis ir atskiromis visuomenės dalimis, nes ir filosofija ir krikščioniškasis tikėjimas mokyna, šalies valdymą turint būti prigimties nustatymu naudinga ne patiems valdytojams, bet valdomiesiems. Kadangi valdžia paeina nuo Dievo ir yra lyg dalyvavimas paties Dievo valdyme, todel reikia valdyti taip, kaip kad Dievas tai daro, kuris vienodai tėviškai rūpinasi atskirais ir visais daiktais. Užtat, jei visuomenei ar atskiriems luomams yra padaryta skriauda, ar ji tik gręso įvykti, jei to negalima kitaip prašalinti ar sulaikyti, tuomet reikia, kad įsikištų vyriausybė. Ir visuomenės ir atskirų žmonių gerovei svarbu, kad visur būtų ramybė ir tvarka, kad šeimos tvarkytųs ir gyventų Dievo įsakymais bei įgimties įstatymais; kad religija būtų praktikuojama ir gerbiama; kad privatus ir viešas gyvenimas būtų doras; kad teisybė būtų šventai pildoma, neleidžiant be baimės

viens kito skausti; kad augtų sveiki piliečiai, kurie būtų tikę, reikalui esant, remti ir ginti visuomenę. Todel, kai del darbininkų nedarbo arba sutarto darbo pametimo visuomenei gresia suirutė; kai biednuomenės šeimynos įra; kai darbininkų religijos reikalai yra skaudžiami, neduodant jiems tinkamos progos tikybos priedermėms atlikti; kai dirbtuvėse gresia pavojus darbininkų dorai iš to, kad tenai vyrai ir moterys dirba drauge, ar iš kitokių pagundų į blogą; kai darbdaviai užkrauna darbininkams persunkią naštą, arba spaudžia juos sąlygomis, žeminančiomis žmogaus vertę; kai darbininkų sveikatai kenkiama nepakeliamu ir jų lyčiai bei amžiui netinkamu darbu, — tai tuomet, minėtuose atsitikimuose, būtinai reikia pavartoti tam tikrose ribose įstatymų jėgą bei įtaką. Kokiose ribose tai darytina, nurodo pats reikalas, kurio dėliai vartojama įstatymų pagalba, t. y. įstatymai neprivalo griebtis daugiau nei toliau siekti, negu to reikalauja blogybės ar pavojaus prašalinimas.

Be skirtumo teisės visų piliečių turi būti šventai gerbiamos; vyriausybė turi rūpintis, kad kiekvienas galėtų naudotis savo teisėmis, drausdama ir bausdama kiekvieną teisių laužymą. Bet, ginant atskirų

žmonių teises, reikia ypač atsižvelgti į silpnuosius ir biedinuosius. Turtingieji yra savo turtais apsišarvoję ir netiek reikalauja valstybės globos, biedinųjų gi minios yra be turtų ir patys neapsigina nuo skriaudų, todel daugiausia remiasi valstybės globojimu. Užtatai valstybė ir privalo ypatingai rūpintis darbininkais, nes jie didumoj yra biedini.

Belieka apsvarstyti keli didesnės svarbos dalykai. — Visųpirm vyriausybė ir įstatymai privalo ginti privačią nuosavybę. Esant tokiam svetimų turtų gobšumui, reikia suvaldyti minias, nes jei leista yra siekti savo gerovės teisybės nelaužant, tai nei teisingumas nei visuomenės gerovė neleidžia imti to, kas yra kito, ir del kokios tai nesąmoningos lygybės grobti svetimus turtus. Žinoma, didelė darbininkų dauguma bevelija pagerinti savo padėtį nieko neskriauzdama; bet yra nemaža ir tokių, kurie, prisiklausę visokių neteisingų nuomonių ir trokšdami pervartų, vartoja visas priemones maištams kelti ir ragina griebtis prievartos. Šitame reikale vyriausybė privalo įsikišti ir, suvaldydama kurstytojus, apsaugoti darbininkų dorą nuo ją gadinančių veiksnių ir teisėtus savininkus nuo plėšikų pavojaus.

Ilgesnis ar sunkesnis darbas ir užmokesnis, laikomas permažu, neretai duoda darbininkams progos susitarus mesti darbą ir liuosa valia nustoti dirbus. Vyriausybė turi prašalinti šitą dažnai pasikartojančią ir sunkią, blogybę; šitos rūšies nedarbas kenkia ne tik savininkams, bet ir patiems darbininkams; jis yra žalingas ir prekybai-pramonei bei visuomenės gerovei; o kadangi paprastai tas neapsieina be prievartos ir sumišimų, tai jis dažnai stumia į pavojų visuomenės ramybę. Kad ta nelaimė neatsitiktų, yra tikslingiau ir naudingiau valstybės įstatymais iš anksto pašalinti tas priežastis, kurių dėliai pramatoma kilsiant nesusipratimą tarp darbdavių ir darbininkų.

b) Valstybė privalo globoti darbininko sielos reikalus ir rūpintis jojo gerove.

Yra daug darbininko reikalų, kuriuos valdžia privalo ginti, jų visų pirma sielos gerovę. Kad ir gera ir geistina žmogui yra jo gyvybė, tai vistik ji ne galutinas jo tikslas, kuriam jis yra gimęs; toji gyvybė tėra kelias, priemonė, pažįstant tiesą ir mylint gėrį, sielos gyvenimui tobūlinti. Siela nešioja savyje Dievo paveikslą ir panašį į Jį; joje gludi toji valdžia, per kurią

žmogui įsakyta valdyti žemesnius padarus ir padaryti sau naudinga visą žemę ir paklusniomis jūras. „Pripildykit žemę ir ją pavergkit ir viešpataukit ant jūros žuvių ir dangaus paukščių ir ant visų gyvulių, kurie kruta ant žemės“ (Gn. I, 28). Tuo atžvilgiu visi žmonės yra lygūs ir nieku nesiskiria turtingieji nuo biedinųjų darbdaviai nuo darbininkų, valdytojai nuo valdinių „nes tas pats yra visų Viešpats“ (Rom. 10, 12). Niekam nevalia žmogaus vertės žeminti — pats Dievas žmogų valdo su didele pagarba — ir trūkdyti siekti tos tobulybės, kuri veda į amžinąjį gyvenimą danguje. Žmogus nei pats savo valia negali leisti elgtis su savimi priešingai savo įgimčiai, nei gali norėti pavergti savo dvasią, nes čia kalbama ne apie teises, kuriomis žmogus savo nuožiūra naudojasi, bet apie priedermes Dievui, kurias reikia šventai išpildyti. Iš čia seka, kad reikia susilaikyti nuo darbų ir užsiėmimo šventomis dienomis. Žinoma, čia nemanoma apie kokį nors didesnį dykinėjimą, tuo labiau ne apie tą nedarbą, kurio daugelis nori ir kuris tik padeda ištvirkti ir pinigus praleisti, bet manom apie religijos pašvęstą poilsį. Su religija sujungtas poilsis atitraukia žmogų nuo kasdienių

darbų ir rūpesnių, kad jis galėtų pagalvoti apie dangaus dalykus ir kad atiduotų Amžinajam Dievui Jam prideramos ir teisingos garbės. Tokia yra šventomis dienomis darytino poilsio esmė ir tikslas; jį Dievas Sename Įstatyme atskiru įsakymu paliepia: „atsimink, kad švęstum sabatos dieną" (Ex. 20, 8). Ir pats savo pavyzdžiu pamokė, skirdamas sau ano reikšmingo poilsio, kai sutvėrė žmogų: „ilsėjosi septintoje dienoje nuo viso darbo, kurį buvo atlikęs" (Gn. 2, 2).

Kalbant apie žemiškas žmogaus gerybes, valstybė privalo visų pirma apginti vargšus darbininkus, nuo gobšų žiaurumo, kurie nesivaržydami naudoja žmones, kaip paprastus daiktus savo pelnui. Nei teisybė, nei žmoniškumas neleidžia reikalauti tiek darbo, kad del to ir siela silpnėtų ir kūnas del per didelio nuovargio sunyktų. Žmoguje viskas, tai gi ir jojo dirbamoji jėga yra apibriežta tam tikromis ribomis, kurių negalima peržengti. Žinoma, mankštinant bei vartojant, jėga stiprėja, bet tik tuomet, kai ji kart-kartėmis nustoja veikusi ir pasilsi. Todel reikia žiūrėt, kad kasdienis darbas nebūtų ilgesnis, negu sveikata leidžia. Kiek poilsio privalo būti, sprendžiama iš darbo rūšies, laiko ir vietos apystovų ir

pačių darbininkų sveikatos. Kalnakasių, įvairiausių kasyklų darbininkų darbas yra daug sunkesnis ir sveikatai kenksmingesnis; jį reikia todel palengvinti, trumpinant darbo dieną. Be to, reik atsižvelgt į metų laiką, nes neretai tos pačios rūšies darbas yra lengvas vienu laiku, bet ar jokiu būdu ar tik su didžiausiu vargu tepakeliamas kitu metu. Neteisinga yra reikalauti iš moteries ar vaiko to, ką gali padaryti drūtas suaugęs vyras, įtempdamas savo jėgas. Ypač reikia saugoti vaikus, kad jie nestotų į fabrikas pirm tų metų, kada jų kūnas ir protas yra užtektinai sustiprėję. Vaikystės amžiuje tebeaugančios jėgos vysta, kaip jaunutė žolelė, jei jos yra naudojamos per anksti ir visas tolimesnis vaiko besiplėto jimas tuo būdu susitrukdo. Panašiai ir kaikurie amatai netinka moterims, gimusioms namų darbams; prigimties surėdymu šitie namų darbai labai gerai saugo moteries vertę ir tinka vaikų auklėjimui bei visos šeimos gerovei. Aplamai, darbininkams reikia tiek skirti poilsio, kad jo užtektų darbe suvartotoms jėgoms atnaujinti. Pertrauka privalo atstatyti suvartotas jėgas. Kiekvienoje darbdavių ir darbininkų sutartyje visados turi būti ar pažymėta ar savaime suprantama ta sąlyga, kad darbi-

ninkams yra užtikrinamas šitas dvejopas[1]) poilsis, kitaip sutartis nebūtų dora, nes nieks neturi teisės nei reikalauti, nei prižadėti apleisti priedermes, kurių žmogus turi Dievui ar sau pačiam.

c) Atlyginimo tvarkymas.

Dabar prieinam prie didelės svarbos reikalo, kuris reikia gerai suprasti, kad nei vienos nei antros pusės nenuskriaudus. Atlyginimas nustatomas laisva sutartimi; rodos, kad darbdavys išpildė duotąjį žodį, užmokėjęs suderėtą atlyginimą, ir kad virš sutarto jis nieko neprivaląs; tuomet, esą, neteisybė tedaroma, jei darbdavys nustatytą mokesnį, ar darbininkas visą prisiimtą darbą atiduoti atsisako; ir tuose atvejuose, esą, teisinga, jei vyriausybė įsikiša, kad kiekvieno teises apgintų, bet ne kituose. Šitokiam protavimui teisingas dalykų žinovas vargu visai pritars, nes yra nepilnas; jam trūksta šio-to svarbaus. Dirbti reiškia vartoti savo jėgą gaminti daiktams, kurie yra būtini įvairiems gyvenimo reikalams, ypač gyvybei užlaikyti. „Savo veido prakaite tu valgysi duoną“ (*Gn. 3, 19*). Tat du privalumu turi žmogaus darbas iš pri-

---

[1]) Kasdieninis poilsis nuo darbo ir religijinis poilsis šventomis dienomis. Vert.

gimties; pirma, jis yra žmogaus **asmens** darbas, nes dirbamoji jėga yra jo; ji jam visai priklauso ir yra duota jojo paties naudai; antra, darbas yra **būtinas** todel, kad darbo vaisiai yra reikalingi žmogui, jo gyvybei užlaikyti; užlaikyti savo gyvybę liepia prigimtis, o jos būtinai reikia klausyti. Tat žiūrint į darbą, kaipo į asmens darbą, nėr abejojimo, kad darbininkas gali mažinti savo atlyginimo dydį, nes, kaip kad jis savo noru sutinka dirbti, lygiai taip-pat gali savo noru pasitenkinti ir mažesniu mokesniu, ar jo visai neimti. Bet kitaip priseina spręsti, kuomet svarstomas darbo asmeniškumas kartu su jo būtinumu, nes tie du darbo privalumai tik mintyje, o ne tikrenybėje nuo viens antro tesiskiria. Ir tikrai: gyvybę palaikyti yra visų ir kiekvieno priedermė; kas to nedaro, sunkiai nusikalsta. Iš to seka, kad kiekvienas turi teisės, ieškoti jo gyvybei reikalingų dalykų, kurių įsigyti kiekvienam darbininkui duoda galimybės mokesnis už jojo darbą. Duokim, kad darbininkas ir darbdavys laisvai padaro sutartį, būtent, susitaria del užmokesnio didumo, tai vistik visados liekasi galioje įgimties dėsnis, kurs yra augštesnis ir pirmesnis už susitariančiųjų norus ir, kuriuo einant, užmokesnis

privalo būti nemažesnis, kaip kad to reikia taupiam ir padoriam darbininkui pragyventi. Jei darbininkas, būtinumo verčiamas ar dar blogesnio vargo bijodamas, sunkesnes sąlygas priima, kurias, kad ir nenori, turi priimti ir kurias darbdavys, ar tarpininkas jam primeta, tai tas yra prievarta, prieš kurią teisybė šaukia. Bet šituose ir tolygiuose atsitikimuose, pav. kiek valandų dirbti įvairiose darbo srityse, kaip apsaugojus darbininkų sveikatą, ypač fabrikuose, — vyriausybė lai žiūri, kad nevietoje nesikištų, ypač turint omenyj su tuo dalyku sujungtas laiko ir vietos aplinkybes. Bus geriau palikus tuos dalykus spręsti tam tikroms taryboms, sąjungoms, apie kurias toliau kalbėsime, ar pasirinkti kitokį būdą, kuriuo teisingi darbininkų reikalavimai būtų ginami, valstybės globai ir paramai, jei to dalykai reikalautų, jiems padedant.

Jei darbininkas gauna užtektino atlyginimo, kurio jam pilnai užtenka sau, žmonai ir vaikams užlaikyti, tuomet, būdamas išmintingas, jis taupys ir stengsis — matyti pačios įgimties mokinamas — mažinti savo išlaidas, kad susikrautų turtelį. Matėm, kad negalima šito klausimo gerai išspręsti, nepripažinus ir neužtikrinus neliečiamybės privačios nuosavybės teisės. Užtad įsta-

tymai turi remti šitą teisę ir, kiek galima, stengtis, kad kuo daugiausia žmonių rūpintus turėti savo turto. To bus puikiausios pasekmės; visų pirma, žinoma, teisingesnis turtų suskirstymas. Del įvykusių visuomenės gyvenime permainų miestų gyventojai persiskyrė į dvi, labai skirtingas klases. Iš vienos pusės nepaprastai galinga grupė, nes labai turtinga, kuri viena paėmusi į savo rankas visą pramonė ir prekybą, naudoja jas savo tikslams; ji turi ne mažai įtakos ir į patį valstybės valdymą. Iš kitos gi pusės biedina ir bejėgė minia, suerzinta ir visad prisirengusi sukilti. Bet kai viltis įsigyti žemės sklypelį žadins darbininką triūsėti, tai iš palengvo tuo du luomu susiartins, prašalindami skirtumą tarp didžiausio turto ir didžiausio skurdo. Be to, ir žemės našumas padidės; nes, žinodami, kad jie dirba savo žemę, žmonės daug uoliau ir su didesniu noru dirba; jie net pamilsta savo rankomis išdirbtą žemelę, iš kurios tikisi ne tik maisto, bet ir šiokio tokio turto sau ir saviškiems. Kiekvienas supranta, kiek šitoks valios įtempimas yra naudingas žemės našumui ir valstybės turtams padidinti. Iš to bus dar trečias gerumas, kad bus lengva užlaikyti žmonės toje šalyj, kur jie yra gimę,

nes jie nemainytų savo tėvynės už svetimą šalį, jei toji tėvynė duotų jiems galimybės pakenčiamai joje gyventi. Bet to viso tegalima pasiekti viena sąlyga, būtent, kad privati nuosavybė nebutų silpninama per dideliais mokesniais. Kadangi teisė turėti savo nuosavybės yra žmogui suteikta ne žmonių įstatymais, bet pačia įgimtimi, tat ir vyriausybė tegali tos teisės naudojimą apriboti ir ją su visuomenės gerove derinti, bet ne naikinti ją. Todel ji elgiasi neteisingai ir nežmoniškai, jei mokesnių pavidale ima iš privačių turtų daugiau, nei yra teisinga.

6. Profesinės Draugijos.

a) Draugijų reikalingumas.

Pagalaiau darbdaviai ir patys darbininkai gali daug padėti šiame reikale, būtent, per įstaigas, kurios teiktų tinkamos pagelbos reikalaujantiems ir suartintų šiuodu luomu. Šitos rūšies yra: savytarpinės pagelbos draugijos, įvairios privačia inicijatyva įkurtos draugijos darbininkams, jų našlėms bei vaikams šelpti, ar staigiai mirčiai, ligai ar šiaip jau kokiai nelaimei atsitikus; įvairūs patronatai berniukams ir mergaitėms, jaunuomenei bei suaugusiems globoti. Bet pirmutinę vietą jų tarpe užima darbininkų

draugijos, kurios savo tikslu mažne visas kitas draugijas apima. Pas mūsų senuolius amatninkų draugijos ((cechai, Vert.) ilgai gerai gyvavo, davė daug naudos ne tik patiems darbininkams, bet ir pačiai pramonei, ką liūdija labai skaitlingi istorijos dokumentai. Šiandien, pakylus apšvietai, atsimainius papročiams ir padidėjus kasdienio gyvenimo reikalams, darbininkų draugijos, žinoma, privalo prisitaikinti šių dienų gyvenimui. Malonu matyti, besisteigiant daug šitos rūšies draugijų, kurios susidaro ar tai iš vienų darbininkų, ar iš abiejų luomų atstovų; ir tik reikia linkėti, kad jų skaičius ir veiklumas didėtų. Norint jau ne kartą apie jas kalbėjome, tai vistik norim čia parodyti, jas tinkant mūsų laikams ir turint teisės gyventi, lygiai norim priminti kaip jos privalėtų tvarkytis ir veikti.

b) Žmogus turi įgimtos teisės organizuotis.

Patyręs savo vieno menkumą, žmogus verste verčiamas ieško kitų pagelbos. Šv. Raštas sako: „Geriau yra būti dviem drauge, nė vienam, nes abudu turi naudos iš savo draugystės. Jei vienas parpuola, tai kitas jį pakels. Vargas vienam, nes parpuolęs neturi, kas jį pakelia (Eccle. 4, 9. 10).

Arba kitas pasakymas: „Brolis kurs yra brolio palaikomas, tvirtas, kaip miestas“ (Prov. 18. 19). Šitas įgimtas palinkimas stumia žmogų dėtis kaip į valstybę, taip ir į kitas piliečių draugijas; pastaros, kad ir mažesnės ir netobulos, yra tikros draugijos. Tarp šitų ir tarp anos didžiulės draugijos yra didelio skirtumo artimiausiame jųjų tiksle. Būtent, valstybės tikslas yra bendra visų gerovė, prie kurios visi kartu ir kiekvienas atskirai turi teisės savo dalimi prisidėti; delto toji draugija vadinama „vieša, nes žmonės jungiasi joje vienai valstybei sukurti“ (S. Thom . . Contra impugnantes Dei cultum et religionem c. 2. I). Kitokios yra tos draugijos, kurios kuriasi valstybės viduje; jos vadinasi privatėmis, nes pirmutinis jų tikslas — tai privatus reikalas tų, kurie į tokias draugijas dedasi. „Draugija yra privati, kuri įsikuria atskiram reikalui patenkinti, pav., kaip du ar trys sudaro prekybos draugiją“ (S. Thom. ten pat). Nors tos privačios draugijos randas valstybėje ir yra lyg jog dalys, tai, imant dalyką aplamai ir savyje, valstybė vistik neturi teisės uždrausti joms būti. Teisę dėtis į atskirą draugiją žmogus turi įgimties surėdimu; valstybė gi įsteigta įgimties teisėms ginti, ne naikinti. Drausdama dėti-

į draugijas, valstybė aiškiai prieštarauja sau, nes ji pati lygiai, kaip kad ir privačios draugijos, remiasi vienu ir tuo pačiu dėsniu, būtent, kad žmonės savo įgimtimi yra linkę bendrauti.

Būna atsitikimų, kada yra teisinga, kad įstatymai priešintųs tos rūšies draugijoms, būtent, kada josios siekia tikslų, kurie aiškiai yra nesutaikomi nei su padorumu nei su teisybe, nei su visuomenės gerove. Šitokiuose atvejuose vyriausybė teisėtai uždraus steigti panašių draugijų ir teisėtai išskirstys jau susikūrusias. Betgi reikia būti labai atsargiai, kad ne pasirodytų vyriausybė varžanti piliečių teises, po visuomenės gerovės priedanga nustatydama tai, ko protas nepateisina, — įstatymų tereikia klausytis tik tiek, kiek jie sutinka su sveiku protu, o per tai ir su amžinu Dievo įstatymu.[1])

Dabar turim omenyje įvairias brolijas, draugijas bei vienuolynus, kuriuos pati

---

[1]) Žmonių įstatymas tik tuomet yra įstatymas, kai sutinka su sveiku protu; aišku, kad tuomet jisai iš amžino įstatymo paeina. Kuomet gi įstatymas protui priešingas yra, tada jis vadinamas neteisingu ir tada jis neturi įstatymo pažymių, bet turi prievartos pobudžio. (S. Thom. 1, 2, Q 93, a. 3, ad 2).

Bažnyčia, ar dievobaimingi krikščionys įsteigė. Kiek naudos jie atnešė visai žmonijai, apie tai ir šiandien istorija tebeliudija. Kadangi visos šitos draugijos įsikūrė padoriais tikslais, tai, bešaliai svarstant, aišku, kad jos įsteigtos remiantis žmogaus įgimtąja teise; religijos atžvilgiu teisėtai jos priklauso tiktai nuo Bažnyčios. Todel vyriausybė negali teisingai sau reikalauti jokių teisių į jas, nė jų valdymo į savo rankas paimti; priešingai, valstybės priedermė jas gerbti, palaikyti ir ginti, kur reikia, nuo skriaudos. Kad visai priešingai darosi, tai ypač šiuo metu matėme Daugely vietų valstybė nuskriaudė tos rūšies draugijas įvairiais būdais: suvaržė jas įstatais, atėmė visas asmens teises ir užgrobė jų turtus. Į šituos gi turtus turėjo teisės Bažnyčia, atskiri tų draugijų nariai, lygiai ir tie, kurie tam tikriems tikslams aukavo, ir pagaliau tie. kurių naudai bei paguodai jie buvo skirti. Todel negalim neišreikšti savo skausmo, matydami visus tuos neteisingus ir pavojingus grobimus, ypatingai dar ir del to, kad tuo budu uždaromas kelias ramioms ir labai naudingoms katalikų draugijoms tuo mėtu, kada yra skelbiama teisė laisvai steigti draugijas ir kada toji teisė ištikrųjų

plačiai teikiama blogų norų žmonėms, pavojingiems religijai ir valstybei.

c) Organizacijos yra reikalingos.

Tikrai, šiandien įvairiausių, ypač darbininkų draugijų, yra toli gražu daugiau, neg kitados. Čia ne vieta svarstyti kaip jos kilo, ko siekia ir kokiais keliais eina. Tačiau yra nuomonė, daugelio faktų patvirtinta, kad jų priešaky dažniausia stovi slapti vadai, kurie siekia krikščionybei ir valstybei priešingų tikslų ir kurie, įsigalėję visose darbo srityse, verčia skursti tuos darbininkus, kurie atsisako dėtis su jais. Šitaip dalykams esant, darbininkams belieka viena iš dviejų: ar įsirašyti į religijai pavojingas draugijas, ar kurti savo draugijas ir jungtis, kad galėtų drąsiai nusikratyti minėtojo užmetamo jiems, bet neprisiimtino jungo. Kad šitokio susivienijimo reikia norėti, tai negali būti jokio abejojimo tiems, kurie nenori stumti į tikriausį pavojų brangiausio žmogaus turto. Didžiai girtini užtat tie, kurie, supratę gerai laiko reikalus, ieško visokiais padoriais būdais gerinti darbininkų būvį. Rūpindamiesi jais, jiejie stengiasi: kelti šeimų ir atskirų žmonių gerovę, teisingai sutvarkyti darbininkų ir darbdavių santykius, gaivinti ir stiprinti

abiejų luomų žmonių širdyse priedermių supratimą ir laikymą Evangelijos įsakymų, kurie, suvaldydami žmogų, draudžia peržengti saiką, ir užlaiko valstybėje santaiką, nežiūrint didžiausių skirtumų užimamose vietose ir turtuose. Todel matom garsius vyrus dažnai suvažinojant pasitartų, susivienytų ir apsvarstytų kas itin reikia daryti. Kiti gi jungia įvairių rūšių darbininkus į tinkamas draugijas, padeda jiems patarimais ir darbu ir rupinasi, kad netrūktų padoraus ir pelningo darbo. Vyskupai duoda raginimų ir teikia globos; jiems leidžiant ir pritariant, daug kunigų ir vienuolių dirba atsidėję draugijų narių sielos gerovei. Pagaliau netrūksta katalikų didžiaturčių, kurie laisvai, lyg darbininkų sėbrais pasidarę, stengiasi kūrti ir gausiai šelpti pinigais draugijas, kurioms padedant, darbininkas netik dabarty galėtų pasiekti gerovės, bet ir būtų tikras, kad už savo darbą jis ir ateity turės tinkamo poilsio. Kiek gero visuomenei padarė šitos įvairios ir gyvos pastangos, yra žinoma; nėra reikalo apie tai kalbėti. Iš to turim geros vilties ir ateičiai; tik reikia, kad tos rūšies draugijos nuolat didėtų ir išmintingai būtų vedamos. Valstybė lai remia šitas piliečių teisėtas draugijas, tačiau tenesikiša į jųjų vidaus

susitvarkymą ir gyvenimą, nes gyvybė teka iš vidujinių versmių ir lengvai esti sustabdoma išorine įtaka.

d) Organizacijos tikslas, jos pamatas.

Toms draugijoms reikia, žinoma, tvarkos ir išmintingos drausmės, kad suvienodinus veikimą ir siekius. Todel jei piliečiai turi teisės burtis — o tos teisės jie turi — tai jie lygiai privalo turėti teisės laisvai susitvarkyti ir įstatus pasirinkti, kurie jų manymu geriausiai veda prie jų tikslo. Negalima, Mūsų išmanymu, iš anksto griežtai ir tiksliai nustatyti smulkmenų minėtųjų draugijų tvarkos, nes visa tai labai pareina nuo kiekvienos tautos dvasios, nuo padarytų jau bandymų ir patyrimų, nuo pramonės rūšies ir prekybos didumo ir kitokių dalyko ir laiko aplinkybių, — visa tai reikia išmintingai apsvarstyti. Aplamai imant, tame reikale privalo būti bendra nuolatinė taisyklė ta, kad darbininkų draugijos reikia taip organizuoti ir vesti, kad jos virstų geriausiomis ir tinkamiausiomis priemonėmis tikslui pasiekti, būtent, kad kiekvienos draugijos narys, turėtų kiek tik galima, iš to medžiaginės ir dvasinės naudos sau ir savo šeimai. Aišku, kad į narių religingumą ir doros kėlimą reikia žiurėti, kaip į svar-

biausią dalyką. Visa draugijų tvarka turi būti nustatoma, atsižiūrint į tą dalyką, nes kitaip jos išsigimtų ir nebūtų aukštesnės už tas draugijas, kuriose paprastai religijos nebojama. Ką gi padės darbininkui susikrautieji per draugiją turtai, jei, be dvasios peno bebudamas, sielos gerovę stumia pavojun. „Ką padėtų žmogui nors jis nupelnytų visą pasaulį, savo gi sieloje nukentėtų pragaištį": (Mt. 16, 26). Kristus Viešpats šitoki nurodo pažymį, kuriuo krikščionis privalo skirtis nuo pagonies: „Nes viso to pagonys ieško. Nes žino jūsų Tėvas, jog to viso reikalaujate. Ieškokite todel pirmiau Karalystės Dievo ir jo teisybės, o visa kita bus jums pridėta" (Mt. VI, 32, 33). Pradedant tat nuo Dievo, reikia skirti daug vietos darbininkų tikybiniam lavinimui, kad kiekvienas jų tiksliai žinotų savo pareigas Dievui, būtent ką tikėti, ko vilties ir kaip gyventi, norint užsipelnyti amžinąjį gyvenimą. Bet to, ypatingai reikiai juos ginti nuo klaidingų nuomonių ir visokio tvirkinimo. Darbininkas reikia raginti garbinti Dievą, būti dievotam, ypač dievobaimingai švęsti šventadienius; jis turi išmokti gerbti ir mylėti visų motyną, šv. Bažnyčią, klausyti jos įsakymų ir eiti šv. Sakramentų, kurie yra

Dievo nustatyti mūsų nuodėmėms nuplauti ir sieloms pašvęsti.

Padėjus religiją draugijų įstatymų pamatan [1]) yra lengva nustatyti abipusiai narių santikiai taip, kad būtų ramus sugyvenimas ir kad reikalai garai sektųs. Vietas draugijose reikia skirstyti, atsižiūrint į bendrą gerovę ir taip, kad skirtumai nemažintų santaikos. Priedermes reikia skirstyti irgi išmintingai ir tiksliai jas apibriežti, kas labai daug reiškia, norint apsaugoti nuo neteisybės. Bendras turtas reikia valdyti sąžiningai; pašalpa turi būti nustatoma sulig atskirų narių reikalų; darbdavių teisės ir priedermės lai būna sutaikomos su darbininkų teisėmis ir priedermėmis. Labai geistina, kad draugijų įstatai pramatytų iš draugijos išmintingų ir dorų narių komitetą, kuris rištų ginčus, jei kas nors iš tų dviejų luomų laikytų save nuskriaustu. Lygiai reikia labai rūpintis, kad darbininkams visumet pakankamai būtų

[1]) Šitą vietą (socialium legum posito in religione fundamento) kaikurie (prancūzų vert.) verčia: padėjus religiją socijalių įstatymų pamatan. Mums rodosi, kad nors Leono XIII minčiai tai ir nėra priešinga, vienok iš konteksto matyti, Leono XIII čia kalbant apie draugijas, kurios randasi valstybeje.

darbo ir atsargos kapitalo, iš kurio būtų galima šelpti darbininkai ne tik staigioms ir pripuolamoms permainoms pramonėje įvykus, bet ir senatvėje, ligoje ar šiaip kokiai nelaimei atsitikus.

Šitokiais įstatymais, jei jie rodžiai pildomi, ganėtinai bus padėta biedinesniųjų buviui; vistik katalikų sąjungos dar nemaža prisidės prie visuomenės gerovės. Iš praeities ne be pamato pramatom ateitį. Amžius amžių pralenkia, dalykai betgi turi stebėtino panašumo, nes juos valdo Dievas, Kurs visus tuos įvykius veda ir kreipia prie tikslo, kurį sau pasistatė, kurdamas žmonių giminę. Žinome iš istorijos, kad pirmais Bažnyčios laikais buvo laikoma pažeminančiu tai, kad krikščionių dauguma gyveno ar išmaldomis ar iš rankų darbo. Bet, kad ir be turtų ir galios, jie įsigijo ir turtuolių malonės ir galingųjų globos. Juose matyta darbštumo, ramybės, teisėtumo ir ypač artimo meilės pavyzdžius. Matant šitokį jų gyvenimą ir dorybes, išnyko prietaringa nuomonė apie juos, nutilo pikti šmeižtai, o įsišaknėję prietarai ir prasimanymai, palengva nusileido krikščioniškajai tiesai.

Dabar ginčijamasi del darbininkų padėties; labai daug valstybei pareis nuo to, ar tas ginčas bus išrištas sveiko proto

dėsniais, ar ne. Krikščionys darbininkai lengvai ir protingai išspręs ta klausimą, jei susijungę į draugijas ir išmintingų vadų vedami, eis tais kelias, kuriais ėjo mūsų prabočiai, kartu žiurėję asmens ir visuomenės gerovės. Ir iš tikrųjų; nors galingos yra prietaringos nuomonės ir žmogaus geiduliai, tai vistik piliečiai, neapakę nuo blogos valios, patys savaime bus palankesni ir geresni tiems, kuriuos matys esant darbščius ir kuklius ir daugiau branginat teisybę už pelną bei statant priedermes aukščiau už viską kitą. Iš to kils dar ir kita nauda, būtent, bus duota nemažai vilties ir galimybės gryžti į dorą gyvenimą ir tiems darbininkams, kurie gyvena visai paniekinę Kristaus mokslą, ar tikėjimui priešingu gyvenimu. Jie dažniausia mano, esą apgauti tuščios vilties ir nebutų dalykų pavidalo. Iš vienos pusės jaučia jie nežmonišką gobšų darbdavių elgesį su jais, kurie juos tiek tevertina, kiek iš jų darbo turi sau naudos; iš kitos gi pusės, tose draugijose, kur jie patys dalyvauja, artimo meilės ir draugystės vietoj viešpatauja vidujinė nesantaika, toji neatstojanti ištvirkusios ir netikinčios biednuomenės palydovė. Nusiminė, išvargę jie labai norėtų pasiliuosuoti iš tos taip žeminančios ver-

gijos, bet nedrysta ar tai delto, kad drovisi žmonių, ar kad bijosi skurdo. Šitiems visiems nepaprastai daug gali padėti katalikų sąjungos, kviesdamos svyruojančius į savo tarpą, kad palengvinus jų vargus, ir priimdamos savo globon tuos, kurie susipratę to norėtų.

UŽBAIGA.

Matote, Gerbiamieji Broliai, kas ir kaip turi daryti šį sunkų klausimą rišant Kiekvienas privalo savo dalį tame darbe padirbti ir tai kuo veikiausia, kad, pasivėlavus su pagalba, jau ir taip didelė blogybė netaptų dar didesne ir sunkesne gydyti. Valstybių vadai tegul griebiasi įstatymų ir savo parėdymų pagalbos; turtuoliai ir darbdaviai lai prisimena sau savo pareigas; darbininkai, kurių čia yra reikalas, lai daro išmintingų pastangų. Bet kadangi, kaip pradžioje sakėme, viena religija tegali tą blogybę su šaknimis išrauti, tai lai visi neužmiršta, kad visų pirma reikia grąžinti gyveniman

krikščioniškieji papročiai, be kurių visos praktikos priemonės, kad ir labai tikusios, maža tepadės. Bažnyčia iš savo pusės nėkumet ir jokiu būdu neatsiliks su savo pagalba; Ji juo daugiau jos suteiks, juo platesnės laisvės turės veikti; ypač tegul supranta tai tieji, kuriems pavesta rūpintis visuomenės gerovė. Dvasiškiai lai visas sielos jėgas įtempia ir visu uolumu atsiduoda tam reikalui. Jums, Gerbiamieji Broliai, vedant ir pavyzdį duodant, lai jie nenustoja priminėję visų luomų žmonėms gyvenimo dėsnius, paimtuosius iš Evangėlijos; tegul jie dirba, kaip galėdami, tautų gerovei ir už vis lai stengiasi saugoti savyje ir žadinti kituose — šio pasaulio dideliuose ir mažuose — artimo meilę — tą visų dorybių viešpatę ir karalienę. Norimosios gerovės reikia už vis labiau laukti iš plataus meilės įsigalėjimo, būtent, tos krikščioniškosios meilės, kurioj suglausti visi Evangėlijos dėsniai ir kuri yra visados pasiryžusi pašvęsti save kitų naudai. Toji

meilė — tai tikriausia priemonė prieš puikybę ir nesusivaldančią savimeilę. Tą dorybę aprašė ir dieviškus jos privalumus taip išreiškė apaštalas Povilas: „Meilė yra kantri, yra maloninga, neieško, kas jos yra, visa nukenčia, visa pakelia“ (I Kor. 13, 4—7).

Kaipo Dievo malonių laidą ir mūsų palankumo ženklą, suteikiam Jums, Gerbiamieji Broliai, dvasiškijai ir jūsų žmonėms apaštališkąjį palaiminimą Viešpatyje.

Duotas Romoje pas šv. Petrą 15 d. gegužės m. 1891 m. Keturioliktais Mūsų popiežiavimo metais.

LEONAS PP. XIII.

TURINYS.
